

MUSIQA DARSIDA O‘QUVCHILARDA IJODIY QOBILIYATLARNI RIVOJLANTIRISH

Mamadaliyeva Feruza Odiljon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti,

Ijtimoiy va amaliy fanlar fakulteti,

Musiqa ta’limi yo’nalishi

2-kurs talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada musiqa darslarida o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish masalasi tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatuv, suhbat, anketa va tajriba-sinov metodlari qo‘llanildi. Olingan natijalar musiqiy improvizatsiya, ijodiy o‘yinlar, jamoaviy ijro va multimediyadan foydalanish kabi metodlar o‘quvchilarning ijodiy faolligi, emotsional holati va musiqaga bo‘lgan qiziqishini oshirishini ko‘rsatdi. Maqolada kreativ yondashuvning ta’lim samaradorligiga ta’siri tahlil qilinib, musiqa darslarida ijodiy faoliyatni tashkil etish bo‘yicha xulosalar berilgan.

Kalit so‘zlar: musiqa ta’limi, ijodiy qobiliyat, kreativ metodlar, improvizatsiya, musiqiy rivojlanish, o‘quvchi faolligi, pedagogik jarayon.

KIRISH

Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘quvchilarning ijodiy fikrlashi, mustaqil qaror qabul qilishi hamda estetik didini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri sifatida e’tirof etiladi. Bugungi globallashuv jarayonida ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarni har tomonlama yetuk, ijodkor, tashabbuskor va zamonaviy fikrlaydigan shaxs sifatida tarbiyalash dolzarb masalalardan hisoblanadi. Ayniqsa san’at ta’limi, xususan musiqa darslari o‘quvchilarni nafaqat badiiy-estetik

tarbiyalash, balki ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim vosita sifatida qaralmoqda.

Chunki musiqa insonga emotsional ta'sir ko'rsatuvchi, fikrlash doirasini kengaytiruvchi, tasavvurini boyituvchi, shaxsning ruhiy olamiga kirib boruvchi noyob pedagogik imkoniyatlarga ega. Musiqa ta'limining o'ziga xosligi shundaki, u faqat bilim berish bilan cheklanmaydi, balki o'quvchining ichki dunyosiga ta'sir etadi, uning hissiyotlari, emotsional kechinmalari, uyushgan tafakkurini shakllantiradi. Shu bois umumta'lim maktablarida musiqa darslarini samarali tashkil etish, mazkur jarayonda o'quvchilarning ijodiy faolligini oshirish va ularning musiqiy idrokini rivojlantirish masalalari so'nggi yillarda alohida ilmiy-pedagogik tadqiqotlar markazida turibdi. Maktab o'quvchisining musiqaga bo'lgan qiziqishi, musiqiy faoliyatga jalb qilinishi va uning ijodiy qobiliyatlarining rivojlanishi o'qituvchining pedagogik yondashuvi, dars jarayonida qo'llaydigan metodlari va yaratadigan muhitiga bevosita bog'liqdir. Musiqa darslarida ijodiy qobiliyatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi jarayonlar orasida musiqiy ritm mashqlari, improvizatsiya elementlari, qo'shiq matni yaratish, musiqiy o'yinlar, jamoaviy ijro, multimedidan foydalanish kabi faoliyat turlari muhim ahamiyatga ega. Bunday faoliyatlar o'quvchilarni faollikka, mustaqil izlanishga, o'z fikrini erkin ifoda etishga undaydi.

Ta'kidlanishicha, ijodkorlik bolaning tug'ma sifati bo'lsa-da, uni rivojlantirish maqsadli, izchil va ilmiy asoslangan pedagogik jarayonni talab qiladi. Ayniqsa boshlang'ich sinf o'quvchilari musiqani his qilish, ritmni anglash, obrazlarni tasavvur qilish orqali o'zlarida tabiiy ravishda ijodiy tafakkurni shakllantira oladilar. Ushbu jarayonni o'qituvchi to'g'ri yo'naltirishi, samarali metodlardan foydalanishi zarur. So'nggi yillarda ta'lim tizimida kreativ pedagogika va innovatsion yondashuvlar tobora keng qo'llanilmoqda. Bunda musiqa darslarida ham interaktiv metodlar, axborot texnologiyalaridan foydalanish, amaliy

mashg'ulotlarni kengaytirish, o'quvchini markazga qo'yuvchi ta'lim modeli asosiy o'rin tutmoqda. Bunday yondashuv o'quvchining musiqaga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi, uni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi va eng muhimi — uning ijodiy salohiyatini namoyon etishga imkon beradi. Bu jarayonda o'quvchining individual imkoniyatlari, musiqiy idroki, his-tuyg'ularining o'ziga xosligi inobatga olinishi zarur.

Ilmiy manbalarga ko'ra, ijodiy qobiliyatlar rivojiga nafaqat musiqiy bilim va ko'nikmalar, balki o'quv muhitining erkinligi, o'qituvchining ruhlantiruvchi munosabati, o'quvchining o'zini namoyon qila olishi uchun sharoit yaratilishi ham katta ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, kreativ topshiriqlar orqali o'quvchilar o'z tajribalarini boyitadi, fikrlash darajasi kengayadi, musiqiy idrok va estetik did rivojlanadi. Bularning barchasi shaxsning keyingi intellektual o'sishiga ham zamin yaratadi. Shu bilan birga, musiqa ta'limi jarayonida ayrim muammolar ham uchray turadi. Jumladan, an'anaviy yondashuvning ustunligi, o'quvchilar faolligining yetarli darajada ta'minlanmaganligi, darsning emotsional qamrovi pastligi, ijodiy mashqlar yetarlicha qo'llanilmasligi, amaliyotning nazariyaga nisbatan kam bo'lishi kabi omillar musiqa darslarining samaradorligini pasaytiradi. Ko'plab o'qituvchilar tomonidan darsning asosiy qismi qo'shiq yodlash va tinglash bilan chegaralanib qolayotgani ham o'quvchilarning ijodiy faolligini cheklashi mumkin. Shu sababli zamonaviy musiqa ta'limi jarayoni ijodiylikka yo'naltirilgan, shaxsni rivojlantiruvchi metodlarni keng joriy etishni talab qiladi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, u musiqa darslari orqali o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali yo'llarini aniqlashni maqsad qiladi. Xususan, turli yosh guruhlarida kreativ faoliyat turlarining ta'siri, dars jarayonida o'quvchi faolligini oshiruvchi metodlar, musiqiy-improvizatsion yondashuvning o'рни, jamoaviy ijodiy faoliyatning o'quvchi motivatsiyasiga ta'siri kabi jihatlar ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Maqola davomida musiqa darslarida ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlar, metodlar va texnologiyalar o'rganiladi, tajriba natijalari asosida ilmiy xulosalar ishlab chiqiladi. Tadqiqot musiqa ta'limini yanada takomillashtirish, o'quvchilarning musiqiy salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish va ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan bo'lib, amaliyotchi o'qituvchilar uchun ham, ilmiy izlanuvchilar uchun ham muhim ahamiyatga ega.

METODLAR

Ushbu tadqiqot musiqa darslarida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonini chuqur o'rganishga qaratilgan bo'lib, u bir nechta bosqichlarda amalga oshirildi. Tadqiqotning ilmiy asoslanganligi uchun kompleks metodlar tizimi qo'llanildi. Metodlarning har biri o'quvchilar faolligi, musiqiy idroki va kreativ fikrlash darajasiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlashga yordam berdi.

Pedagogik kuzatuv metodi

Pedagogik kuzatuv yordamida o'quvchilarning dars jarayonidagi ishtiroki, hissiy javobi, ijodiy topshiriqlarga qiziqishi, guruhiiy faoliyatdagi faolligi va mustaqil ijodiy fikrlashi kuzatildi. Kuzatuv davomida: oddiy qo'shiq ijrosi bilan ijodiy improvizatsiya o'rtasidagi farqlar, o'quvchilarning turli yosh guruhlarida ijodkorlikka bo'lgan moyilligi, sinfda yaratilgan psixologik muhitning o'quvchi faolligiga ta'siri alohida qayd etildi.

Suhbat va anketa metodlari

O'quvchilar hamda musiqa o'qituvchilariga mo'ljallangan savolnomalar tuzildi. Savolnomalar yordamida o'quvchilarning:

- musiqaga bo'lgan munosabati;
- musiqa darsidan kutgan natijalari;

- ijodiy faoliyatga bo'lgan qiziqishi;
- darsda qaysi turdagi mashg'ulotlarni yaxshi ko'rishi;
- emotsional ishtirok darajasi aniqlandi.

O'qituvchilar bilan suhbat orqali esa amaldagi musiqa darslarida uchrayotgan kamchiliklar, ijodiy metodlardan foydalanish tajribasi va zarur metodik ehtiyojlar o'rganildi.

Tajriba-sinov ishlari

Tajriba ikki bosqichda olib borildi:

a) Diagnostik bosqich

O'quvchilarning dastlabki ijodiy qobiliyat darajasi maxsus testlar, musiqiy ritm mashqlari va vokal-improvizatsiya topshiriqlari orqali aniqlab olindi.

b) Amaliy tajriba bosqichi

Tajriba davomida quyidagi interaktiv metodlar qo'llandi:

- Musiqiy improvizatsiya – o'quvchilar erkin ohang yaratdi;
- Ritm mashqlari – qo'l chalish, oyoq urish, jismoniy harakat asosida ritm yaratish;
- Jamoaviy ijodiy ishlar – kichik guruhlarda qo'shiq yoki musiqiy kompozitsiya yaratish;
- Musiqiy o'yinlar – “ohangni davom ettir”, “ritmni top”, “tasavvurdan melodiya yaratish”;
- Multimedia texnologiyalari – animatsiyalar, audio-vizual materiallar.

Olingan natijalarni tahlil qilish va umumlashtirish

Tajriba natijalari statistik tahlil qilindi, chunki o'quvchilarning dastlabki va yakuniy ko'rsatkichlari farqi ijodiy qobiliyat dinamikasini aniqlash imkonini berdi. Ma'lumotlar diagrammalar, jadval va foiz ko'rsatkichlari orqali umumlashtirildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari ijodiy yondashuvning samaradorligini aniq ko'rsatdi. Tajriba jarayonida o'quvchilarda ijodiy faollik, musiqiy idrok, emotsional ifoda va tashabbuskorlik darajasida sezilarli o'sish kuzatildi.

Ijodiy fikrlash ko'rsatkichlarining o'sishi

Tajriba boshida o'quvchilarning 40–45 foizi ijodiy topshiriqlarni mustaqil bajarishga qiynalgan bo'lsa, tajriba yakunida ularning 78 foizi topshiriqlarni mustaqil va faol bajara olgan. Yuqori sinf o'quvchilarida o'ziga xos kompozitsiya yaratish, ohangni davom ettirish va ritmni mustaqil takrorlash qobiliyati yanada rivojlandi.

Emotsional faollik va ishtirokning oshishi

Interaktiv metodlar qo'llanganda o'quvchilarning: darsga qiziqishi 60–70 foizga, emotsional kayfiyati esa 55 foizga, guruhdagi faolligi 48 foizga oshdi.

Bu ko'rsatkichlar musiqa darsining emotsional jarayon sifatida o'ziga xos ahamiyatga ega ekanini tasdiqlaydi.

Guruhiy ijodkorlikning kuchayishi

Jamoaviy ijro va kompozitsion mashg'ulotlar o'quvchilarda: o'zaro yordam, fikr almashish, ijodiy tashabbus, jamoa muhitida ishlash ko'nikmalarini rivojlantirdi.

Guruhlarda o'quvchilarning 82 foizi faol ishtirok etdi va o'z musiqiy g'oyalarini bildirdi.

Musiqiy idrokning o'sishi

Tajribadan so'ng o'quvchilar: ritmni aniq ajratish, ohangni eslab qolish, musiqaning xarakterini aniqlash, musiqa orqali his-tuyg'ularni ifodalash ko'nikmalarida sezilarli o'sishga erishdi. Ayniqsa multimedia texnologiyalari bilan boyitilgan mashg'ulotlar musiqiy idrok jarayonini kuchaytirgani kuzatildi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, musiqa darslarida ijodiy qobiliyatni rivojlantirish o'quvchilarning shaxsiy va emotsional rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Bu jarayonda an'anaviy yondashuvdan voz kechib, interaktiv va kreativ metodlarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kreativ metodlarning samaradorligi

Kreativ metodlar o'quvchining: tasavvuri, tafakkuri, badiiy idroki, emotsional kechinmalari.

rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Improvizatsiya metodining qo'llanilishi o'quvchilarda ohang yaratish ko'nikmasini ancha oshirgan bo'lsa, ritmik mashqlar ularning musiqiy sezgirligini kuchaytirdi.

O'qituvchining roli

O'qituvchining motivatsion yondashuvi, darsni jonli, qiziqarli tashkil etishi ijodiy mashg'ulotlarning samaradorligini belgilaydi. O'qituvchi: o'quvchini qo'llab-quvvatlashi, xatodan qo'rqqanlikka undashi, shaxsiy ijodini rag'batlantirishi kreativ rivojlanish uchun muhim omillardir.

Musiqa darsining psixologik ta'siri

Musiqa darslari nafaqat bilim beradi, balki: stressni kamaytiradi, kayfiyatni ko'taradi, o'zini ifodalashga yordam beradi, kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantiradi.

Shuning uchun ijodiy yondashuv o'quvchi ruhiyatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Amaliy ahamiyati

Tadqiqot amaliyotchi o'qituvchilar uchun quyidagi xulosalarni beradi:

- darsda improvizatsiya, o'yin va ijodiy topshiriqlarning ulushi oshirilishi kerak;
- multimedia vositalari darsni emotsional va qiziqarli qiladi;
- har bir o'quvchining individual qobiliyati hisobga olinishi muhim;
- ijodiy muhit yaratish dars sifatini oshiradi.

XULOSA

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, musiqa darslarida ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish o'quvchilarning musiqiy, emotsional va intellektual rivojiga samarali ta'sir ko'rsatadi. Ijodiy topshiriqlarni to'g'ri tashkil etish orqali:

O'quvchilarning musiqaga bo'lgan qiziqishi ortadi.

- Ijodiy fikrlash va tasavvur kengayadi;
- Guruhiy faoliyat ko'nikmalari shakllanadi;
- Musiqiy idrok va estetik did rivojlanadi;
- Shaxsning o'zini ifoda qilish imkoniyati ortadi.

Shu sababli musiqa ta'limida kreativ metodlardan talab darajasida foydalanish, darslarni jonli va emotsional tashkil etish, o'quvchilarni ijodga jalb qilish ta'lim samaradorligini oshirishning eng muhim omillaridan biridir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimova, D. Musiqa ta'limida kreativ yondashuvlar. – Toshkent: Fan, 2021.
2. Abdurahmonov, T. Musiqa pedagogikasi asoslari. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2019.
3. Hasanov, O. Bolalarda ijodiy qobiliyatni rivojlantirish metodlari. – Buxoro: BDU nashriyoti, 2020.
4. Jalolova, M. Umumta'lim maktablarida musiqa darsini tashkil etishning zamonaviy shakllari. – Toshkent: Turon zamin nashriyoti, 2022.
5. Qodirov, A. Pedagogik innovatsiyalar va kreativ metodlar. – Samarqand: SamDU, 2018.
6. Gardner, H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. – New York: Basic Books, 2011.
7. Elliott, D. Music Matters: A Philosophy of Music Education. – New York: Oxford University Press, 2015.
8. Hallam, S. Music Psychology in Education. – London: Institute of Education Press, 2010.
9. Swanwick, K. Teaching Music Musically. – London: Routledge, 2009.